

**СТРАТЕГИЯ
ЗА НАМАЛЯВАНЕ
ДЕЛА НА ПРЕЖДЕВРЕМЕННО
НАПУСНАЛИТЕ ОБРАЗОВАТЕЛНАТА
СИСТЕМА
(2013 – 2020)**

1. ВЪВЕДЕНИЕ	7
2. ПРЕГЛЕД НА ОСНОВНИТЕ РЕСУРСИ И МЕРКИ ЗА НАМАЛЯВАНЕ ДЕЛА НА ПРЕЖДЕВРЕМЕННО НАПУСНАЛИТЕ УЧИЛИЩЕ	7
2.1. Основни причини за преждевременното напускане на училище	7
2.2. Нормативни и стратегически документи.....	9
2.3. Човешките ресурси и проблемът за преждевременното напускане на училище.....	11
2.4. Финансови ресурси за намаляване на преждевременното напускане на училище.....	12
2.5. Социално-икономически те ресурси и намаляване дела на преждевременно напусналите училище.....	15
2.6. Физическата среда и преждевременното напускане на училище.....	15
2.7. Други мерки за превенция и за намаляване на преждевременното напускане на училище.....	16
3. АНАЛИЗ НА ОСНОВНИТЕ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА пред политиките за периода 2013 – 2020 г.....	17
3.1. Преглед на основни статистически показатели, свързани с населението 18 – 24 години, което не участва в образование и обучение и е без завършено средно образование	17
3.2. Участие в образование и обучение на младежи във възрастовата група 18 – 24 години	21
3.3. Социална и икономическа значимост на преждевременното напускане на образователната система.....	22
3.4. Управление на информацията за преждевременно напусналите училище.....	23
4. ВИЗИЯ	24
5. ВОДЕЩИ ПРИНЦИПИ ПРИ ИЗПЪЛНЕНИЕ НА СТРАТЕГИЯТА.....	24
6. СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ И ОПЕРАТИВНИ ЦЕЛИ.....	25
7. ПОЛИТИКИ И КЛЮЧОВИ МЕРКИ ЗА ПРЕДОТВРАТЯВАНЕ НА ПРЕЖДЕВРЕМЕННОТО НАПУСКАНЕ НА УЧИЛИЩЕ.....	26
7.1. Политики за превенция на преждевременно напускане на училище	27
7.1.1. <i>Осигуряване на позитивна образователна среда – училищен климат, атмосфера на взаимоотношения, управление .....</i>	<i>27</i>
7.1.2. <i>Повишаване качеството на образованието като предпоставка за развитие на личността на всяко дете и ученик и предотвратяване на преждевременното напускане на училище.....</i>	<i>28</i>
7.1.3. <i>Осигуряване на достъп до образование и повишаване на качеството на образованието за децата и учениците от уязвими етнически общности.....</i>	<i>29</i>
7.1.4. <i>Достъп до качествено образование за деца и ученици със специални образователни потребности .....</i>	<i>29</i>
7.2. Политики за интервенция на преждевременно напусналите училище	29
7.2.1. <i>Повишаване участието и ангажираността на родителите.....</i>	<i>29</i>
7.2.2. <i>Утвърждаване на индивидуалното и групово наставничество .....</i>	<i>30</i>
7.2.3. <i>Кариерно ориентиране и консултиране .....</i>	<i>30</i>
7.2.4. <i>Развиване на модели за придобиване на професионална квалификация.....</i>	<i>31</i>
7.2.5. <i>Подкрепа за личностното развитие на децата и учениците.....</i>	<i>31</i>
7.2.6. <i>Прилагане на системи за ранно предупреждение .....</i>	<i>31</i>
7.2.7. <i>Развитие на занимания по интереси.....</i>	<i>32</i>
7.2.8. <i>Подпомагане на ученици, застрашени от преждевременно напускане на училище, по финансови причини .....</i>	<i>32</i>
7.3. Политики за компенсиране на ефекта от преждевременното напускане на училище	32
7.3.1. <i>Създаване на подходящи условия за реинтегриране в образователната система на преждевременно напусналите я .....</i>	<i>32</i>
7.3.2. <i>Изграждане на национална система за валидиране и компетентности,</i>	

<i>придобити чрез неформално обучение и/или информално учене.....</i>	<i>33</i>
8. КООРДИНАЦИОНЕН МЕХАНИЗЪМ ЗА ПРИЛАГАНЕ НА СТРАТЕГИЯТА.....	33
9. ФИНАНСИРАНЕ НА СТРАТЕГИЯТА	34
10. ИНДИКАТОРИ ЗА ИЗМЕРВАНЕ НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА СТРАТЕГИЯТА	35
10.1. Обхват в предучилищното и училищното образование.....	35
10.2. Включване в училищното образование на лица, отпадали от образователната система.....	35
11. РАННО ПРЕДУПРЕЖДЕНИЕ	35
12. ПЛАНИРАНЕ, НАБЛЮДЕНИЕ И ОТЧИТАНЕ НА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА СТРАТЕГИЯТА	36
12.1. План за изпълнение на стратегията	36
12.2. Наблюдение.....	36
12.3. Отчитане	36
12.4. Събиране на данни	37
12.5. Анализ и използване на данните	37
13. ОЦЕНКА ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА СТРАТЕГИЯТА	38
13.1. Цел на оценката	38
13.2. Извършител на оценката	38
13.3. Периодичност на оценката	38

ИЗПОЛЗВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ

АДМИН	Управленска информационна система на МОМН
Евростат	Европейска статистическа служба
ЕС, ЕС-27	Европейски съюз
МВР	Министерство на вътрешните работи
МЗХ	Министерство на земеделието и храните
МК	Министерство на културата
МОН	Министерство на образованието и науката
МРР	Министерство на регионалното развитие
МС	Министерски съвет
МТСП	Министерство на труда и социалната политика
ММС	Министерство на младежта и спорта
НСИ	Национален статистически институт
РИО	Регионален инспекторат по образованието

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Преждевременното напускане на училище е комплексно явление, което оказва сериозно влияние върху индивидуалните съдби на пряко засегнатите и благосъстоянието на техните семейства, върху възможностите за развитие на техните общности и върху цялостното социално-икономическо развитие на една страна в средносрочен и дългосрочен план. Преодоляването на проблема изисква интегрирана политика и ангажираност на всички сектори и институции, свързани с образованието и с личностното и професионалното развитие на децата и младите хора в България.

Настоящата стратегия за намаляване дела на преждеременно напусналите училище (ПНУ) – 2013-2020 г. е в съответствие с целта на „Стратегическата рамка на Национална програма за развитие на Република България: България 2020“¹ за повишаване на жизнения стандарт чрез конкурентоспособно образование и обучение, създаване на условия за качествена заетост и социално включване и гарантиране на достъпно и качествено здравеопазване. НПР „България 2020“ е интегриран документ за социално-икономическото развитие на България до 2020 г, показващ връзката между приоритетите на ЕС в контекста на Стратегията „Европа: 2020“ и националните приоритети на България. В Стратегията „Европа 2020“ една от водещите цели определя намаляване на дела на преждеременно напусналите училище под 10%. НПР „България 2020“ обхваща пълния комплекс от действия на държавата в областта на социално-икономическото развитие, като същевременно определя мястото на мерките за постигане на националните цели, чието реализиране е заложено в Националната програма за реформи, Конвергентната програма и всички действащи стратегически и програмни документи. Целта на Стратегията отразява съответствието с целите на Кохезионната политика на Европейския съюз за периода 2014-2020 година, конкретно с тематичната цел за Инвестиране в образование, обучение и професионално обучение за умения и обучение през целия живот, както по отношение към целите Подкрепа за устойчива и качествена заетост и трудова мобилност и Подкрепа за социално включване, борба с бедността и дискриминацията. Наличието на Стратегия за намаляване на дела на преждеременно напусналите образователната система е важно предварително условие към проекта на регламент за фондовете за средствата от Европейския съюз за следващия програмен период 2014 – 2020 г.

Стратегията е ориентирана към реализиране на политики и мерки за постигане на целта „делът на преждеременно напусналите образователната система до 2020 г. да не надвишава 11%, която цел си поставя и Националната програма за реформи (2012 – 2020 г.) в национална цел (№ 4).

Стратегията е в съответствие с набелязаните широкообхватни мерки за подобряване на достъпа и качеството на предучилищното и училищното образование, залегнали в

---

¹ Приета от Съвета за развитие към Министерския съвет през 2011 г. Достъпна на: <http://www.strategy.bg/PublicConsultations/View.aspx?lang=bg-BG&Id=537>

Национална стратегия за детето 2008 – 2018 г., Национална програма за развитие на училищното образование и предучилищното възпитание и подготовка (2006 – 2015 г.), Национална стратегия за младежта (2010 – 2020 г.), Стратегия за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства на МОН и Национална стратегия за интеграция на ромите в Република България (2012 – 2020 г.), Закон за младежта, Национална стратегия за намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване до 2020 г. Стратегията е в синхрон и с 28-те областни стратегии за развитие на социалните услуги (2011 – 2015 г.).

Стратегията за намаляване дела на преждевременно напусналите образователната система (2013-2020) е обвързана с политики и цели, заложи в ключови европейски документи и инициативи в областта на намаляването на дела на преждевременно напусналите образователната система: „Младеж в действие“, „Програма за нови умения и работни места“ и „Европейска платформа срещу бедността“.

Стратегията отчита необходимостта от широкообхватни политики и мерки, насочени към осигуряване на успешен преход между различните степени на образование, гъвкави и успешни възможности за преждевременно напусналите да продължат обучението си с цел придобиване на ключови компетентности, разнообразни форми на обучение, признаване и валидиране на резултати от неформално обучение и информално учене.

Стратегията е изцяло в съответствие с Препоръката на Съвета на Европейския съюз от 28 юни 2011 г., засягаща политиките за намаляване на преждевременното напускане на училище (2011/С 191/01), както и със стратегическата рамка на ЕС за сътрудничество в областта на образованието и обучението.

Съгласно тази препоръка ¹ като „преждевременно напуснали училище“ се определят лицата между 18 и 24 години, завършили едва основно образование или по-ниска образователна степен, и които вече не участват в никаква форма на образование или обучение.

За целите на стратегията „отпадане от училище“ е отписването от училище на ученик до 18 годишна възраст преди завършване на последния гимназиален клас, ако лицето не е записано в друго училище.

Настоящата Стратегия разширява и конкретизира изброените стратегически и нормативни документи в три основни направления:

- Превенция на преждевременното напускане на училище;
- Интервенция срещу преждевременното напускане на училище;
- Компенсиране на преждевременното напускане на училище.

---

¹ Препоръка на Съвета на Европейския съюз (2011/С 191/01 от 28.06.2011 г.), Официален вестник на Европейския съюз, брой С 191/1 от 1.07.2011

Заедно с това Стратегията изисква създаването на национален междусекторен координационен механизъм за изпълнение, отчитане, контрол и мониторинг на резултатите от прилаганите политики, включващ всички отговорни институции и заинтересовани страни.

2. ПРЕГЛЕД НА ОСНОВНИТЕ РЕСУРСИ И МЕРКИ ЗА НАМАЛЯВАНЕ ДЕЛА НА ПРЕЖДЕВРЕМЕННО НАПУСНАЛИТЕ УЧИЛИЩЕ

2.1. Основни причини за преждевременното напускане на училище

Разработването и прилагането на цялостни, широкообхватни и ефективни политики за намаляване на уязвимостта на рисковите групи е свързано с проучване, анализиране и систематизиране на специфичните причини за преждевременното напускане на училище и набелязване на необходимите мерки за задържане в училище. Заедно с това е необходимо осигуряването на единна и надеждна база данни и осъществяването на политики съобразно специфичните предизвикателства на различните равнища – областно, общинско и училищно и за гарантиране на индивидуалния подход към всеки отделен случай на преждеременно напускане на училище.

Причините за преждевременното напускане на училище могат да бъдат класифицирани в няколко основни категории.

А: Икономически причини

Безработицата, ниските доходи, пониженият жизнен стандарт и бедността поставят много деца в условия, водещи до повишен риск от отпадане от училище. В резултат на финансовите и икономически затруднения много деца са принудени да помагат на семействата си, което води до нарушаване на участието им в учебния процес.

Б: Социални причини

Свързват се с родителска незаинтересованост, противоречия, конфликти, напрежение и кризи в семейството, отрицателно въздействие на домашната среда, функционална неграмотност или ниско образование на родителите, непълни семейства, деца и ученици в риск от извършване на противообществени прояви, ученици с поведение, което е трудно или е в конфликт със закона, домашно насилие, незачитане правото на избор на децата, налагането на строги наказания.

Международното изследване PISA¹ установява, че в България е налице значима връзка между ниските образователни резултати на децата в училище и социално-икономическия статус на техните семейства: средно в България 32% от колебанията в резултатите на 15-

---

¹ Международно изследване на ОИСР, оценяващо резултатите от обучението в училище по четене, природни науки и математика, 2009 г.

годишните се обясняват със социално-икономическата и семейната среда на ученика. За сравнение този дял е около 22%¹ в държавите от Организацията за икономическо сътрудничество и развитие².

Съществено влияние, свързано с преждевременно напускане на училище, биха могли да имат и рисковите неформални групи или приятелската среда на децата и младежите.

В: Образователни причини

Обхващат широк кръг проблеми: трудности в усвояването на учебното съдържание, слабости в методиката на преподаване и в организацията на обучението. Образователните причини са свързани и с начина на оценяване, квалификацията на учителите, навиците за учене, негативни нагласи на участниците в образователния процес и липсата на мотивация, качеството на учебниците. Големият брой отсъствия, липсата на достатъчно ефективна система за контрол върху начина на воденето и отчитането им, влошената дисциплина, насилието и агресията в училище, ниските образователни резултати са също вътрешни за училищните процеси. Взаимоотношенията в детската градина и училището, неразвитото кариерно ориентиране и консултиране, неподходящият избор на училище и непривлекателността на професионалното образование и обучение са също сред важните образователни причини за преждевременното напускане на училище.

Недостатъчно ефективно се използва потенциалът на учителите, педагогическите съветници и училищните психолози при оказването на психолого-педагогическа подкрепа в превенцията за напускане на училище.

Недостатъчният обхват на децата в детска градина повишава рисковете при адаптирането им в училище. В сборника с доклади на УНИЦЕФ „Благосъстоянието на децата в ранното детство в България“³ се посочва, че към 2009 г. приблизително 26 хил. деца пропускат поне една учебна година, тъй като родителите им не ги записват в първа група на детската градина, други – около 20 хил. деца, не са записани и във втора група на детската градина и по този начин губят 2 години от предучилищната подготовка, а над 16 хил. деца изобщо не посещават детска градина преди задължителното предучилищно образование.

Включването на децата от уязвимите етнически общности и групи в предучилищното възпитание и подготовка е значително по-ниско от средното за страната. По данни от Националното представително проучване „Равенството – път към прогрес“⁴ през 2011 г. делът на посещаващите детска градина при децата от 3 до 6-годишна възраст при етническите българи е над 55%, докато при децата от ромски произход е почти двойно по-нисък – едва 30,9%. Голяма част от децата, чийто майчин език е различен от българския,

---

1 „Училище за утрешния ден. Резултати от участието на България в Програмата за международно оценяване на учениците PISA 2009“, Петрова С., ЦКОКО, С., 2010.

2 <http://old.mee.government.bg/trade/multitrade/docs.html?id=109059>

3 „Благосъстоянието на децата в ранното детство в България“, сборник доклади, „Всяко дете е важно, всяка година – решаваща“, УНИЦЕФ, стр. 82, София, 2010 г.

4 Национално представително проучване „Равенството – път към прогрес“, Институт „Отворено общество“, МТСП, база-данни, 2011 г.

срещат трудности в процеса на обучението, което води и до социалното им изключване в училищната общност.

Г: Етнокултурни причини

Етнокултурното многообразие в съвременната българска образователна система се изразява в специфичните етнически, религиозни и езикови измерения. Силно действащите вътрешногрупови норми и натискът на етнокултурните традиции сред уязвими етнически общности и групи предопределят специфичните причини за преждевременното напускане на училище: отсъствие на познавателна мотивация, ниска степен на готовност за училище, липсва мотивация на родителите за получаване на образование от децата им и др.

Проучвания и анализи показват, че равнището на записване във всички степени на образование при ромите е много по-ниско в сравнение с всички останали малцинствени групи. Според данни от преброяването през 2011 г. в съвкупността на децата в задължителна училищна възраст (от 7 до 15 години) децата от ромски произход, непосещаващи училище, са 23,2%, децата от турски произход – 11,9%, етническите българи – 5,6%¹.

Д: Институционални причини

Като такива могат да се квалифицират недостатъчно координираният подход между различните служби и специалисти на национално, регионално, местно и училищно ниво за справяне с преждевременното напускане на училище; недостатъчно ефективният контрол върху управлението и функционирането на политиките за обхващане, задържане и реинтегриране на децата и учениците в образователната система.

Положителната промяна на състоянието изисква прилагането на комплексни мерки и добра координация между институциите от няколко различни сектора на всяко ниво на управление – национално, регионално, местно и училищно.

Основната част от отговорностите за прилагането на националната политика по отношение на задължителното образование е съсредоточена в Министерството на образованието и науката, което е естествен координационен център на междусекторните действия за намаляване на преждевременното напускане на училище.

Е: Причини, свързани със здравния статус

В контекста на политиките за развитие на приобщаващото образование продължава тенденцията за интегриране на децата със специални образователни потребности в общообразователните училища. Рисковете за преждевременното напускане на училище са свързани с недостатъчна подготовка на детските градини и училищата за приобщаване на тези деца. Тук се включват и всички фактори на материалната база, образователната среда, човешките и финансовите ресурси, които не отговарят на изискванията за прилагане на принципите на приобщаващото образование.

---

¹ „Национална стратегия демографско развитие на Република България“, стр. 48. Необходимо е да се отчете факта, че тези данни не съдържат информация за почти 10% от населението, които не са споделили по време на последното преброяване към каква етническа група принадлежат.

Съществен проблем по отношение на изследването на образователните предизвикателства пред децата със специални образователни потребности е дефицитът на точни данни за броя на посещаващите или непосещаващите училище. По данни на НСИ от преброяването на населението и жилищния фонд, проведено през 2011 г., броят на децата във възрастовата група 5 – 15 години със степен на увреждане е 7 406¹. Според Агенцията за социално подпомагане² средногодишно през последното десетилетие във възрастовата група от 0 до 16 години в България на всеки 1000 деца има 3,5 новорегистрирани деца с увреждания.

2.2. Нормативни и стратегически документи

Конституцията на Р България определя правото на всеки български гражданин на образование, гарантира задължителното обучение до 16-годишна възраст и безплатното основно и средно образование в общинските и държавните училища. Образователната система се регулира от нормативни документи, разработени преди влизането в сила на последните стратегически документи за сектора образование, като:

– Националната стратегия за „Учене през целия живот“ (2008–2013 г.), която акцентира върху ключови области на интервенция, насочени към индивидуалното подпомагане на лицата от целевите групи. В нея е заложено разработването на инструменти за признаване на предходно учене и валидиране на резултатите от неформално обучение и самостоятелно учене.

– Националната стратегия за младежта (2010–2020 г.), която предвижда мерки за индивидуалното подпомагане на младежи при избора на професия и професионално развитие, както и валидиране на резултатите – признатите на европейско ниво инструменти за самооценка на знания и умения Youthpass и Europass и „доброволческа книжка“.

Несъответствието между стратегически цели и закони/нормативни актове се отразява негативно върху организацията и функционирането на системата на народната просвета, дестабилизира единството на изискванията, намалява ефективността от прилагането на контролните механизми и такива за самоусъвършенстване и самоорганизиране в детските градини и училищата, пречатства децентрализацията.

В отговор на новите стратегически изисквания и препоръки бяха направени няколко важни стъпки в посока осъвременяване на нормативната база, като:

– През 2010 г. беше въведена задължителна предучилищна подготовка за деца на 5-годишна възраст, в резултат на което за учебната 2011/2012 година нетният коефициент на записване на децата е 81,5% или с 6,6 % повече в сравнение с предходната година.

---

¹ Преброяване на населението и жилищния фонд, Том 1. Население/Книга 2. Демографски и социални характеристики, стр.218.

² Цитирани в „Децата и жените в България – 2011“ – анализ на ситуацията, УНИЦЕФ, София, 2012 г., стр. 93.

– Прието бе постановление на Министерския съвет № 33 от 15 февруари 2013 г. за условията за получаване на стипендии от учениците след завършено основно образование, с което училищата могат да използват средствата за осъществяване на своите стратегии за развитие, с акцент върху училищните политики за подпомагане на достъпа до образование и превенция на преждевременното напускане на училище.

– Законът за насърчаване на заетостта създава условия за оценка и признаване на знания, умения и компетентности на възрастни, придобити чрез неформално обучение и самостоятелно учене. Въвеждат се финансови стимули за чиракуването и се регламентира наставничеството в процеса на чиракуване.

– По реда на Правилника за прилагане на Закона за насърчаване на заетостта могат да бъдат предоставяни стипендии, транспортни и квартирни разходи за участващи в обучение за ограмотяване, за придобиване на професионална квалификация или на ключови компетентности, лихви по кредити за лица с увреждания, за психологическо подпомагане и насочване към подходящи програми и мерки за заетост и обучение.

За гарантиране намаляването дела на преждевременно напусналите училище е необходимо да бъде приет съвременен закон за предучилищно възпитание и подготовка и училищно образование. Необходим е преглед на редица закони и подзаконови актове, осигуряващи доброто взаимодействие между държавните органи по осигуряването на по-добрата материална, финансова и социална защита на децата в риск, за ролята и отговорностите на семейството. Общините и местният бизнес трябва да засилят прилагането на мерки за намаляване дела на отпадащите ученици. Възможностите за сътрудничество с неправителствения сектор могат да бъдат по-пълноценно използвани.

2.3. Човешките ресурси и проблемът за преждевременното напускане на училище

Учителите в общообразователните и професионалните училища притежават висока базова квалификация, като през учебната 2011/2012 година над 99,4% от тях са с образователно-квалификационна степен „бакалавър“ или „магистър“.

Висшите училища осигуряват подходяща подготовка на педагогическите специалисти за работа с деца в риск от преждевременно напускане на училище. Положителни примери в тази насока са редица бакалавърски и магистърски програми, свързани с интеркултурно образование, мениджмънт на социално-педагогическите дейности, консултиране и социално-педагогическа помощ за семействата, педагогическо консултиране в училище, диагностика и корекция на комуникативните нарушения, педагогическо взаимодействие с деца с проблемно поведение, социално-педагогическа помощ за рискови групи, социална работа с деца в риск и др.

Голяма част от бъдещите социални педагози са подготвени за индивидуална работа по превенция на преждевременното напускане на училище, но не намират пълноценна реализация като педагогически съветници в училище поради условията за заемане на

длъжността и/или поради факта, че професията „социален педагог“ все още не е включена в класификатора на професиите.

Интегрираното обучение на децата и учениците със специални образователни потребности и подпомагането от екип от специалисти – ресурсен учител, логопед, психолог, рехабилитатор на слуха и говора, педагог на зрително затруднени деца, осигурява както групова, така и индивидуална работа с децата и учениците в съответствие с техните потребности.

Законът за младежта въвежда понятието „младежки работник“, в чиито функции се включва и подпомагането на политиките за компенсиране спрямо лицата от 15 до 29 години, вкл. за предоставяне на интегрирани услуги на младежи в риск от напускане и на напуснали образователната система.

Финансирането по програми и проекти за повишаване на образованието и квалификацията на учителите – класни ръководители, педагогическите съветници и психолози е насочено към теми за преодоляването на конфликтите в класа, за работа с деца в риск от напускане на училище и пр.

За подобряване на работата в областта на образователната интеграция на деца и ученици от етническите малцинства са обучени учители за по-ефективна работа в мултиетническа образователна среда и са създадени условия за назначаване на „помощник на учителя“.

Все още сериозен проблем е малкият брой и дял назначени психолози, педагогически съветници и ресурсни учители независимо от агресията и неспазването на изискванията за поведение в училище – част от причините за преждевременното напускане на образователната система.

2.4. Финансови ресурси за намаляване на преждевременното напускане на училище

Финансирането на по-голямата част от детските градини, училищата и обслужващите звена се осъществява чрез прилагане на системата на делегирани бюджети.

От 2012 г. общините се групират по нов начин и от 4 се разпределят в 7 групи, с което се създават по-добри възможности за финансиране на училищната мрежа в зависимост от обективните условия, влияещи върху размера на разходите за издръжка.

Осигуряват се безплатни и актуализирани учебници за учениците до VII клас, а за децата от подготвителните групи – безплатни помагала.

Особено значими за намаляването на дела на преждевременното напускане на училище са допълнителните средства от държавния бюджет за дейности, които не се финансират по делегираните бюджети. Ежегодно от 2007 г. МС осигурява средства по Национални програми за развитие на средното образование. За периода 2007–2012 година са финансирани редица мерки за намаляване дела на преждеременно напусналите училище.

През 2012 г. беше въведена и Национална програма „На училище без отсъствия” – „Без отсъствие”. Мярката предоставя средства на училищата, които реално и точно отразяват отсъствията в училищната документация и разработват училищни програми за тяхното намаляване. Общият бюджет по мярката е 2 млн. лева.

В рамките на Национална програма „За по-пълно обхващане на учениците в задължителна училищна възраст” (2007–2010 г.) са осигурени 171 млн. лв. за: закуска и мляко/чай на всеки ученик в I – IV клас и за децата в подготвителните групи и класове.

Националната програма „С грижа за всеки ученик” осигурява обучение по български език за деца от подготвителните групи и за ученици от началния и прогимназиалния етап, които срещат затруднения, като предотвратява изоставането, преди това да е повлияло на образователните резултати .

Ежегодно се осигуряват средства за транспорта на 6-годишните деца и на учениците в задължителна училищна възраст, а от 2010 г. са включени и 5-годишните. За учебната 2012/2013 година сумата, предоставена за безплатен превоз на деца и ученици до 16 годишна възраст, е 27 440 009 лв. за 3 887 маршрута, като се възползват 62 617 деца и ученици.

По Национална програма „Оптимизация на училищната мрежа” за периода 2007–2011 година са преведени средства в размер на 221 млн. лв. за общините, на чиято територия са закрити училища, за да бъде осигурен достъпът на учениците до образование в други училища. Финансират се дейностите по обучението на ученици в задължителна училищна възраст в защитените училища и в паралелките с по-малък от минималния брой ученици, транспортни разходи за пътуващите деца, за целодневната организация на учебния ден и за столово хранене от I до VIII клас в средищните училища. През учебната 2010/2011 година се въведе целодневна организация на учебния ден за учениците в 1. клас, обхванати са всички желаещи деца от първи до трети клас, а в бюджет 2013 г. са предвидени и средства за четвъртокласниците.

Националната програма „Създаване на достъпна архитектурна среда“ финансира изграждането на рампи, адаптиране на санитарни помещения, ремонт на прилежаща инфраструктура, изпълнение на асансьорни уредби и монтаж на платформени съоръжения. Програмата обхваща 99 държавни училища към МОН, МЗХ, МК и ММС, на стойност от 2 913 576 лв.

По Националната програма „Квалификация“ са обучени 4231 директори, 715 учители, 900 психолози и педагогически съветници, 60 експерти. Провеждат се конференции и конкурси за представяне на добри педагогически практики, като за всеки от тях е съставен и издаден сборник с популяризиране и обмяна на опит.

16,56% от общия бюджет на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ (2007 – 2013 г.) или 393 063 797 лв. са насочени за осигуряване на значителна подкрепа за ограничаване дела на преждевременно напусналите училище по приоритетна ос 4 – „Подобряване достъпа до образование и обучение“. Към месец март 2012 г. 537 договора (99,4% от всички договори) за общо 167,9 млн. лв. (63,6% от всички договорени средства) са по схеми, насочени към превенцията или смекчаването на последствията от преждевременното напускане на училище. През 2012 г. са договорени още четири схеми на обща стойност 28 млн. лв. за финансиране на инициативи, свързани с възможности за реинтегриране в образованието на преждевременно напуснали училище в рамките на политиките за учене през целия живот. През 2013 г. е договорена и схема BG051PO001-4.1.05 „Образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства“ на обща стойност 22 397 430, 94 лв., а сключените договори са 152. По тази Оперативна програма за периода към 30.09.2013 г. са обхванати 97123 лица в мерки, насочени към превенция на отпадането от училище.

Проект „Включващо обучение“ осигурява подкрепяща среда за равен достъп до образование и за отваряне на образователната система. Утвърдени са 84 пилотни училища във всяка от 28-те области в страната. Оборудвани са ресурсни кабинети с необходимата техника, апаратура, учебни помагала и пособия. Назначени са 84 психолози, 140 ресурсни учители. Към 30.09.2013 г. 3928 ученици със специални образователни потребности са интегрирани в общото образование.

Проектите „Създаване на благоприятна мултикултурна среда за практическо прилагане на интеркултурно образование и възпитание“, „Интеграция на децата и учениците от етническите малцинства в образователната система“, „Реинтеграция на отпаднали ученици в образователната система“ и „Образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства“ подпомагат интеграцията, намаляването броя на преждевременно напусналите училище, както и включването в образователната система на необхванатите деца от етническите малцинства.

Кариерното ориентиране и консултиране съдействат за информиран избор на образователен и професионален път от семейството и детето, засилват мотивацията за оставане в училище и придобиване на образователна степен. Към 30.09.2013 г.

82201 ученици са включени в проект „Система за кариерно ориентиране в училищното образование“.

В извънкласните и извънучилищните дейности по проект „Училище за себеутвърждаване и подготовка към европейски хоризонти“ (УСПЕХ) приоритетно са включени деца с прояви на агресия, с отсъствия, с наложени наказания. През учебната 2011/2012 година са участвали 152 510 ученици, разпределени в 12 238 групи, като броят им през учебната 2012/2013 година се е увеличил съответно на 177 696 ученици в 15 042 групи. Към 30.09.2013 г. 718 893 ученици участват в извънкласни и извънучилищни дейности. по проекта.

Чрез проект „Ограмотяване на възрастни“ към 30.09.2013 г. в курсове за ограмотяване (начален етап) и в курсове за усвояване на учебно съдържание за V, VI и VII клас са включени повече от 11013 лица над 16-години, като успешно са завършили обучението си 6840 от тях. През втория етап ще бъдат обхванати още около 3500, като по този начин ще бъде улеснен по-нататъшният достъп до общообразователна и професионална подготовка.

Проекти като „Шанс за работа“, „Повишаване възможностите за заетост на безработни лица чрез качествено професионално обучение“, „Нова перспектива“ са насочени към професионално ориентиране и мотивационно обучение на младежи, отпаднали от училище или необхванати от образователната система, и към чиракуване.

2.5. Социално-икономическите ресурси и намаляване дела на преждевременно напусналите училище

Регионалните политики за заетост и осигуряването на ефективна система за социално подпомагане са пряко свързани с възможностите на децата и учениците да участват пълноценно и безпрепятствено в образователния процес. Във връзка с това се предоставят семейни помощи за деца и стипендии за ученици след завършено основно образование, осигурява си специална закрила на децата с изявени дарби. Това има стимулиращ ефект както върху учениците в затруднено социално положение, така и върху ученици, постигнали отличен успех в училище или показали най-високи резултати от състезания, олимпиади и други.

От изключителна важност е повишаването на информираността и чувствителността на родителите и учениците към задължителния характер на образованието чрез: прилагане на контролните функции на общините върху посещаването на детска градина и училище от деца в задължителна предучилищна и училищна възраст; осигуряването на допълнителни образователни възможности за ученици, застрашени от отпадане; контрол върху изпълнението на задълженията на педагогическите екипи за непрекъснат контакт и информиране на родителите за развитието на детето и ученика; координация и сътрудничество с дирекция „Социално подпомагане“ по настоящ адрес на ученика, повишаване активността на училищните настоятелства.

Националната програма за младежта (2011–2015) финансира подпрограма за проекти, свързани с младежки дейности на неправителствени организации за развитие на мрежата от младежки информационно-консултантски центрове. Преки целеви групи по програмата са младежи на възраст от 15 до 29 години, младежки работници и други специалисти. В 31 младежки информационно-консултантски центъра младите хора се насочват към неформално образование, безплатно специализирано консултиране за професионална реализация и личностно развитие, за придобиване на умения за предприемачество, здравословен начин на живот, гражданска активност и др.

2.6. Физическата среда и преждевременното напускане на училище

Регионалните политики за развитие на мрежата от детски градини и училища гарантират равния достъп до образование на всички деца и ученици в задължителна предучилищна и училищна възраст. Осигуряването на достъпна среда и подходящи условия за обучение, включително и чрез защитените и средищните училища, пряко кореспондира с целите за намаляване дела на преждеременно напусналите. В специалните училища се осигурява достъп до образование на децата със специални образователни потребности, които не могат да се обучават с ресурсно подпомагане в общообразователна среда.

По Оперативна програма „Регионално развитие” са инвестирани над 200 млн. лева за подобряване на образователната инфраструктура.

Ежегодно се разпределят средства за подобряване на физическата среда в държавните училища, финансирани от бюджета на МОН. Предоставени са средства на 11 общински училища в размер на над 11 000 000 лв. за изграждане на нови и ремонт и модернизиране на съществуващи физкултурни салони.

2.7. Други мерки за превенция и за намаляване на преждевременното напускане на училище

Прилагат се различни форми на обучение – самостоятелна, индивидуална, вечерна, задочна. Разработват се и се прилагат програми за придобиване на ключови компетентности.

Обучението по предприемачество е ключово важно както по отношение на развиването на една от осемте ключови компетентности, така и е пряко свързано с подобряването на базовите умения на учениците. Близко 80% от училищата вече провеждат обучение в начален етап, 80 училища обучават учениците от V до VII клас, а в през учебната 2012/2013 година в 36 училища е реализиран профил „Предприемачество и бизнес” след VII клас.

Училищата прилагат мерки за превенция и преодоляване на отсъствията и на ранното напускане на системата като: изготвяне на стратегия, план за действие в зависимост от конкретните условия и отделния случай на всеки ученик; ефективно провеждане на

консултациите и допълнителните занимания с децата и учениците, информиране на дирекция „Социално подпомагане“ за учениците, допуснали повече от пет неизвинени отсъствия в рамките на един месец; своевременно информиране на родителите за отсъствията и за успеха на учениците и провеждане на съвместни дейности с родителите; активизиране на ученическото самоуправление и включване на учениците в занимания по интереси и др.

3. АНАЛИЗ НА ОСНОВНИТЕ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ПОЛИТИКИТЕ ЗА ПЕРИОДА 2013 – 2020 Г.

3.1. Преглед на основни статистически показатели, свързани с населението 18 – 24 години, което не участва в образование и обучение и е без завършено средно образование

Резултатите от „Наблюдението на работната сила“, извършено от Евростат през 2012 г., показват, че делът на преждевременно напусналите училище на възраст 18–24 години в България е 12,5%¹ спрямо 12,8% за ЕС-27. През последните 5 години, с изключение на 2009 г., делът на преждевременно напусналите училище в България е по-нисък от средноевропейския за ЕС-27, като темповете, с които в страната ни намалява делът на преждевременно напусналите училище, са значително по-ускорени от средните за ЕС.

Данните² за преждевременно напусналите образование и обучение по райони за планиране от ниво 2 показват, че в Югозападния район за планиране устойчиво са налице между 2 и 3,5 пъти по-ниски дялове на преждевременно напуснали образование и обучение спрямо средните за страната, като показателите за периода 2008–2012 г. са съизмерими с най-добрите в европейски мащаб.

Относителен дял на рано напусналите образование и обучение (18 – 24 навършени години) по статистически райони (%)								
Райони за планиране	2005 г.	2006 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2011 г.	2012 г.
Общо	20,4	17,3	14,9	14,8	14,7	13,9	11,8	12,5
Северозападен район	22,8	18	17,1	15,4	15,2	17,2	16,6	20,8
Северен централен район	22,9	20,9	19,4	41536	17,5	17,9	17,1	14,9
Североизточен район	23,1	20,4	19,5	21,8	20,9	18,7	14,3	13,6
Югоизточен район	26	25,4	22,7	20,8	22,1	18,5	19,3	21,1

¹ <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tsdsc410&plugin=1-tdsc410>

² http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database-edat_ifse_16

Относителен дял на рано напусналите образование и обучение (18 – 24 навършени години) по статистически райони (%)								
Райони за планиране	2005 г.	2006 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2011 г.	2012 г.
Югозападен район	10,7	7,3	6,4	5	4,5	4,3	3,4	4
Южен централен район	27	22,9	15,4	16,3	17,9	16,5	15,0	15,9

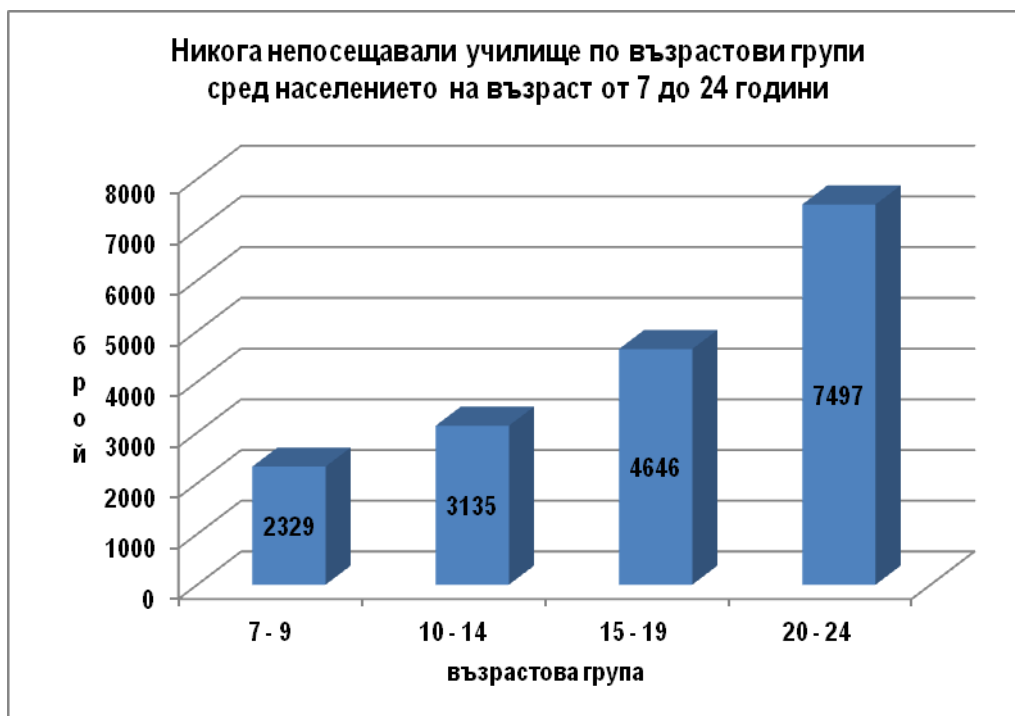
Източник: Евростат

През 2012 г. пет от общо шестте района на икономическо планиране се характеризират със стойности на преждевременно напусналите училище, които са по-високи от средните за страната с 1,1 – 8,6 процентни пункта. Най-висок е дялът на тази група младежи съответно в Югоизточен и Северозападен райони на планиране, в които почти всеки пети-шести (21,1% и 20,8%) е без средно образование и не участва в никаква форма на образование или обучение.

Преждевременното напускане на училище засяга диспропорционално възможностите за развитие, основани на квалифицираните човешки ресурси, в различните региони и типове населени места. В България са налице значителни дисбаланси в образователната структура на населението по местоживееене – докато сред жителите на градовете 71,6% имат завършено най-малко средно образование, то в селата процентът е 40,3%. Продължава да е висок дялът на населението в селата с основно и по-ниско образование (около 60%).¹

Към 2020 г. показателите по индикатора за преждевременно напусналите образование и обучение (18 – 24 навършени години) ще бъдат предопределени до голяма степен от обхванатите в образователната система младежи, които към настоящия момент се намират в училищна възраст, както и от политиките и мерките за подобряване на равния достъп до образование и за повишаване на качеството на образованието.

¹ По данни от Преброяване на населението и жилищния фонд 2011 г. – <http://www.nsi.bg/census2011/index.php>

Източник: НСИ, Преброяване на населението и жилищния фонд, 2011 г.

След преброяването на жилищния фонд и населението през 2011 г. НСИ публикува данни за групата на лицата в училищна възраст (7–24 г.), „никога непосещавали училище“, в която попадат приблизително 1,29% от населението в тази възрастова група¹.

Нетният коефициент на записване е важен показател за наличие на предизвикателства, свързани с отпадането от училище в съответните образователни етапи и степени. През 2011/2012 учебна година е налице повишаване на нетния коефициент на записване в сравнение с предишните четири години.

Нетен коефициент на записване на населението във възрастовата група 7 – 21 г.*

Групови нетни коефициенти по степени на образованието според МСКО – 97 ²	Учебни години											
	2000/2001	2001/2002	2002/2003	2003/2004	2004/2005	2005/2006	2006/2007	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012
Начално образование (I – IV клас, МСКО – 1)	96,3	98,5	99,8	100,3	99,7	99,5	98,5	97,8	94,6	93,4	91,5	95,8
Прогимназиално образование (V – VIII клас, МСКО – 2А)	82,4	83,1	83,9	84,2	84,2	84,9	85,1	83,7	82,0	82,4	80,6	81,8
Средно образование (IX – XIII клас, МСКО – 3А, 3С)	64,7	68,3	74,9	77,1	77,3	78,0	78,0	78,3	78,3	78,6	80,3	81,3

¹ <http://censusresults.nsi.bg/Census/Reports/2/2/R6.aspx>

² Международна стандартна класификация на образованието;
http://www.uis.unesco.org/Education/Documents/UNESCO_GC_36C-19_ISCED_RU.pdf

Групови нетни коефициенти по степени на образованието според МСКО – 97 ²	Учебни години											
	2000/2001	2001/2002	2002/2003	2003/2004	2004/2005	2005/2006	2006/2007	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012
Професионално обучение след средно образование (МСКО – 4С)	0,6	0,3	0,3	0,3	0,3	0,5	0,8	0,7	0,7	0,8	0,5	0,5

Източник: НСИ, „Образование в Република България – 2012 г.“, 2012 г., стр. 96

* Груповите нетни коефициенти са изчислени в проценти като отношение на броя на учащите по степени във възрастните групи 7 – 10, 11 – 14, 15 – 18, 19 – 20, 19 – 21 години към броя на населението в същите възрастни групи.

Една от групите с повишен риск за преждевременно напускане на училище е групата на децата, които не са включени в системата на предучилищното възпитание и подготовка. Непосещаването на детска градина повишава риска от възникването на обучителни затруднения в училище, особено за децата от уязвимите групи. Тези затруднения обикновено се проявяват още в началния етап на образование и могат да станат причина за преждевременното напускане на училище. През 2010 г. със 73,4¹ процентен дял на 4-годишните деца, включени в предучилищното и училищното образование, България е в последната 1/3 от списъка на страните-членки на ЕС и изостава от средния за съюза показател със 17,4 процентни пункта (ЕС-27 – 90,8% обхват на 4-годишните), като това изоставане отново се дължи преди всичко на няколко района с по-нисък обхват на децата на 4-години. Водещ сред тези райони е Югоизточният район на планиране с 66,6% обхват на 4-годишните.²

Според НСИ³ най-голяма при отпадналите от училище е групата на учениците, които са прекъснали образованието си по семейни причини – през учебната 2011/2012 година тя наброява 8975 деца или 51,74 % от всички отпаднали.

Напуснали по причини и степен на образование	Учебни години			
	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012
Поради нежелание	4536	3596	3473	3003
Семейни причини	10259	9821	9123	8975
Заминали в чужбина	3769	4802	5052	5367

Източник: НСИ, Образование и учене през целия живот

Особено тревожна е тенденцията на нарастването броя на учениците, които напускат училище поради заминаване в чужбина. Делът им за периода 2008/2009 – 2011/2012 учебна година е нараснал с 49,40%. Съществуващите механизми за обмен на данни между

¹ http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database_educ_ipart

² <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tgs00092&plugin=0 – tgs00092>.

³ <http://www.nsi.bg/otrasal.php?otr=23>

България и страните, към които е насочен основният емигрантски поток, не позволяват да се проследи каква част от заминалите в чужбина ученици продължават обучението си в държавата на новото си местопребиваване.

Второгодниците са една от основните рискови групи за преждевременното напускане на училище, причините за което са ниският им успех и слаб интерес към продължаване на образованието.

През учебната 2012/2013 година броят на повтарящите класа е 5909, като през последните осем учебни години намалява почти трикратно в основната образователна степен и два пъти в гимназиалната.¹

Учебна година	Второгодници по етапи на образование в общообразователните училища и специалните училища (вкл. на езиковите и другите профилирани гимназии с прием след седми клас)		
	начален (I – IV клас)	прогимназиален (V – VIII клас)	гимназиален (IX – XIII клас)
2005/2006	6322	7856	821
2006/2007	5751	7807	674
2007/2008	4773	7275	679
2008/2009	4163	6470	579
2009/2010	1614	5634	482
2010/2011	561	4750	552
2011/2012	411	4875	542
2012/2013	326	5137	446

Източник: НСИ, *Образование и учене през целия живот*

3.2. Участие в образование и обучение на младежи във възрастовата група 18 – 24 години

По данни на Евростат България е на челно място сред страните в Европейския съюз по показателя за младите хора във възрастовата група 18 – 24 години, които не са заети и не са включени в образование и обучение. През 2011 г. в ЕС неучащите и незаетите в тази възрастова група са 16,7%, докато в България делът им е с 11,2% процентни пункта по-висок – 27,9%². Значителна част от тези младежи – 38%, не са завършили по-високо от основно образование³. Само в групата на преждевременно напусналите образование приблизително 82% са безработни⁴, като половината от тях не търсят активно работа и не желаят да работят. Въпреки това много малко от тях се завръщат в училище, за да повишат образованието си.

¹ <http://www.nsi.bg/otrasal.php?otr=23>

² http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database – edat_ifse_20.

³ http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database – edat_ifse_21.

⁴ http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database – edat_ifse_14.

В недостатъчна степен се използват възможностите за образование и обучение дори в институции, в които може да е налице силна мотивация на възрастните за компенсирани на пропуснатите години в училище. По данни на Агенцията по заетостта¹ към месец февруари 2010 г. в затворите, следствените арести и чрез пробация наказание изтърпяват 23 490 осъдени лица, като делът на неграмотните сред тях е около 30%, а 35% не притежават никакви професионални умения и професионална квалификация. Към 01.01.2013 г. сред родените след 31.12.1986 г., лишени от свобода, 482 лица никога не са посещавали училище.² По данни на МОН³ училищната мрежа в местата за лишаване от свобода за пълнолетни, в началото на учебната 2012/2013 година, се състои от пет училища. Въпреки че през последните четири години броят на записаните в тези училища е нараснал над два пъти – от 776 през 2009 г. до 1685 през 2012 г., все още едва всеки 6-ти сред осъдените участва в обучение.

3.3. Социална и икономическа значимост на преждевременното напускане на образователната система

Преждевременното напускане на училище засяга основни области на социално-икономическото развитие на България.

Явлението означава липса на възвращаемост на публичните инвестиции, свързано е с намаляване на индивидуалните възможности за реализация в живота и на пазара на труда. Изследванията на доходите на населението в зависимост от най-високата степен на завършено образование, направени от Евростат за 2011 г.⁴, показват, че завършилите основно и по-ниско образование имат 45% по-нисък доход⁵ на годишна база от завършилите средно образование. В годините на икономическа криза пропастта между доходите на хората с основно и по-ниско образование и на тези със средно образование се е задълбочила, като разликата в доходите е нараснала от 23% през 2008 г. на 45% през 2011 г.

Още по-големи са различията и по отношение на възможностите за намиране на работа. В сравнение с хората, завършили средно образование, шансът за заетост при по-нискообразованите е значително по-нисък.

Според Евростат през 2011 г. в България, в групата на 15 – 24 годишните, делът на безработните, напуснали училище без да завършат средно образование, е над 2 пъти по-висок от дела на безработните със средно образование – 49,1% спрямо 23,6%⁶. Разликата

---

¹ Проект „Ресоциализация на лишените от свобода чрез професионална квалификация и обучение през 2010 г.“, Утвърден със Заповед № РД01-150/12.02.2010 г. на министъра на труда и социалната политика – <http://www.az.government.bg/Projects/Prog/OtherProg/resolizacia.htm>.

² По данни на Министерство на правосъдието, Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“, предоставени на МОН във връзка с подготовката на настоящата стратегия.

³ Данни към 15.09.2012 г., МОН, Дирекция „Организация, контрол и инспектиране“.

⁴ http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database – ilc_di08.

⁵ Медианен приравнен чист доход в евро

⁶ http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database – lfsa_urgaed.

нараства с нарастването на възрастта и в групата на 25–64 годишните тя е почти тройна – 25,5% е делът на безработните при нискообразованите групи спрямо 9% безработица при завършилите средно образование.

Степента на образование е изключително важен фактор за преодоляване на бедността. По данни на Евростат¹ през 2011 г. делът на живеещите в бедност сред завършилите най-много прогимназиален етап е над 3 пъти по-висок от дела на бедните сред завършилите средно образование, което е предпоставка за нарастващи диспропорции между двете групи.

Предаването между поколенията на бедността, свързана с нисък образователен статус, е значим негативен социален ефект от преждевременното напускане на училище, който засилва допълнително социалното изключване. Вероятността за отпадане от училище на децата от семейства, в които най-високата степен на образование на главата на домакинството е начално или по-ниско образование, е два пъти по-голяма, отколкото за децата от семейства, в които родителите са с по-високо от начално и по-ниско от средно образование и почти 12 пъти по-голяма за децата от семейства, в които главата на домакинството е със завършено средно образование².

Преждевременното напускане на училище води още до нарастване на рисковете от социално изключване, застрашава сигурността и стабилността на обществото и е предпоставка за влошаване на качеството на живот на сегашното и на следващите поколения. Здравният статус и достъпът до ресурси и услуги, които могат да осигурят по-добър стандарт и продължителност на живота в добро здраве и благосъстояние, са в пряка зависимост от получената по-висока степен на образование.

Посочените последствия са показателни за мащаба и степента на негативното влияние на преждевременното напускане на училище върху индивидуалните съдби на пряко засегнатите и благосъстоянието на техните семейства, върху възможностите за развитие на техните общности и върху цялостното социално-икономическо развитие на страната в средносрочен и дългосрочен план, поради което данните за дела на преждеременно напусналите образователната система в България не трябва да успокояват, а да насърчават изпълнението на всеобхватна и интегрирана политика за превенция на явлението, както и за неговото преодоляване там, където съществува.

3.4. Управление на информацията за преждеременно напусналите училище

Наблюдение на преместените и отпадналите ученици се извършва от НСИ и МОН – от Центъра за информационно осигуряване на образованието (чрез платформата АДМИН) и от дирекция „Организация, контрол и инспектиране”.

---

¹ http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database – tsdsc420.

² По данни от национално представително проучване „Трансфер на данни и обмяна на добри практики относно включването на ромското население между Румъния, България, Италия и Испания“, май 2011 г., Реф.№ POSDRU/98/6.4/S/63841. Sociological survey "EU INCLUSIVE. Data transfer and exchange of goodpracticesregardingtheinclusion of roma population between Romania, Bulgaria, Italy and Spain" OSI – Sofia, (2011)

От учебната 2012/2013 година е въведен веб-базиран регистър на движението на децата и учениците, който проследява броя на децата в детските градини и на учениците в общообразователните и професионалните училища, в училищата по изкуства и култура и в специалните училища. За децата и учениците в този регистър се отразяват процесите на записване, преместване и напускане на образователната система, а за учениците и преминаването в друга форма на обучение. Данните се въвеждат в училищата и детските градини и се отразяват в регистъра в реално време. Достъп до регистъра имат експерти от МОН, РИО, общинските администрации, както и директорите на училищата и детските градини. Създаването и усъвършенстването на регистъра е предпоставка за осъществяването на политики, основани на единна и надеждна система за управление на информацията, свързана с преждевременното напускане на училище, при защита на личните данни.

4. ВИЗИЯ

Всеки гражданин в Република България има достъп до образователната система и възможност за развитие чрез образование, което в най-голяма степен съответства на неговите потребности, потенциал и цели и което осигурява успешна индивидуална и обществено-икономическа реализация и допринася за изграждане на динамична икономика на знанието и постигане на ускорен и устойчив икономически растеж, социална солидарност и качество на живота на местните общности и на страната.

5. ВОДЕЩИ ПРИНЦИПИ ПРИ ИЗПЪЛНЕНИЕ НА СТРАТЕГИЯТА

Законосъобразност – съответствие на целите и предлаганите мерки със законите и подзаконовите нормативни актове

Кохерентност – осигуряване на координираност и взаимна обвързаност на предлаганите политики и мерки при сътрудничество на всички заинтересовани страни

Партньорство – активно и координирано участие на институциите за образование и обучение, институциите на властта, гражданското общество и бизнеса в реализацията на политика за намаляване на отпадането от училище

Прозрачност и популяризиране на мерките и резултатите – значимостта на проблема предполага висока степен на информираност на обществото

Приемственост – осигуряване на непрекъснато действие на стратегията, независимо от управленски или други социални промени и гарантиране на постоянство в усилията и политиките за изпълнение на приетите цели и целеви показатели

Устойчивост на резултатите – осигуряване на трайно и дългосрочно въздействие на постигнатите резултати

Своевременност – осигуряване на навременни адекватни мерки за неутрализиране на рисковете от преждевременно напускане на училище

Отчетност, мониторинг и контрол – постигане на по-висока степен на ефективност

Иновативност – създаване на нови и интензивни мерки и подходи за пълна интеграция на отпадналите от училище

6. СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ И ОПЕРАТИВНИ ЦЕЛИ

СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ:

Осигуряване на равен достъп и подкрепа за развитие и приобщаване в системата на предучилищното възпитание и подготовка и училищното образование на децата и младежите като предпоставка за равноправно социално включване и пълноценна личностна реализация и участие в развитието на местните общности и страната.

ОПЕРАТИВНИ ЦЕЛИ:

1. Разработване, изпълнение и мониторинг на цялостна и интегрирана политика за повишаване на обхвата в образователната система въз основа на междусекторно сътрудничество при ясно разпределение на отговорностите и взаимодействие между различните равнища на управление.
2. Идентифициране на рисковите фактори за преждевременното напускане на училище с оглед ограничаване на последиците от тях.
3. Насърчаване включването в образованието на рискови групи и развиване на приобщаващото образование.
4. Увеличаване на разнообразието и ефективността на механизмите и стимулите за включване в образование и обучение.
5. Изграждане на широко публично доверие и подкрепа за политиките за превенция и намаляване на преждевременното напускане на училище.

Стратегическата цел е в съответствие с целите на Националната програма за развитие: България 2020. Значимостта на Национална цел 4 – „Дял на преждевременно напусналите образователната система под 11% до 2020 г.” нараства предвид влиянието ѝ за изпълнение на други национални цели – преди всичко в областта на образованието, заетостта и борбата с бедността. Повишаването на образователното равнище увеличава шансовете за

намиране на работа (Национална цел 1 – „Достигане на 76% заетост сред населението на възраст 20–64 г. до 2020 г.”) и осигуряването на доходи (Национална цел 5 – „Намаляване на броя на живеещите в бедност с 260 хил. души до 2020 г.”) и е предпоставка и необходимо условие за записване в следваща образователна степен – Международна стандартизирана класификация в образованието 5 и увеличаване броя на населението със завършено висше образование (Национална цел 4 в частта ѝ за дела на 30– 34-годишните със завършено висше образование – 36% до 2020 г.”).

В изпълнение на целите на Стратегията се очаква да бъдат постигнати следните резултати:

- разработен междусекторен координационен механизъм на национално, областно и общинско равнище, чийто политики, планове и мерки се основават на систематично наблюдение, анализ, оценка, редовна отчетност и прозрачност, от които да произтичат коригиращи действия, разпределение на ресурси, насочване на инвестиции съобразно потребностите на съответните равнища;
- подобрени съществуващите механизми и процедури за управление на информацията с оглед усъвършенстване на Регистъра на движението на децата и учениците, позволяващ проследяване на всеки конкретен случай на дете или ученик в риск от преждевременно напускане на училище;
- повишен обхвата в детските градини и училища чрез насърчаване на записването и редовното посещаване;
- предложени междусекторни услуги за образователна и социална подкрепа;
- подобрени резултати от обучението и осигуряване на подходяща образователна подкрепа за развитие на всяко дете и ученик;
- синхронизирано образование и обучение с изискванията на пазара на труда.

7. ПОЛИТИКИ И КЛЮЧОВИ МЕРКИ ЗА ПРЕДОТВРЯВАНЕ НА ПРЕЖДЕВРЕМЕННОТО НАПУСКАНЕ НА УЧИЛИЩЕ

Постигането на стратегическата и оперативните цели на стратегията се осъществява чрез:

Превенция, която цели предотвратяване на възникването на предпоставки за преждевременно напускане на училище, както и ограничаване на условията, които го благоприятстват. Политиките и мерките за превенция са насочени от образованието и грижите в ранна детска възраст до завършване на средното образование.

Интервенция, която цели създаването на условия за ограничаване на преждевременното напускане при отчитане на конкретните заплахи на равнището на отделните лица, следвайки принципа за решаване на проблемите на най-ниско равнище.

Компенсиране, което има за цел да подпомогне преждевременно напусналите училище отново да се включат в образованието, като им бъдат предложени разнообразни и достъпни форми за завръщане в системата на образование и обучение и/или придобиване на квалификация.

7.1. Политики за превенция на преждевременно напускане на училище

КЛЮЧОВИ МЕРКИ

7.1.1. Осигуряване на позитивна образователна среда – училищен климат, атмосфера на взаимоотношения, управление

Позитивната образователна среда е свързана с ясно дефиниране на правата, задълженията и отговорностите на участниците в образователния процес за осигуряване на условия за образование, благоприятстващо развитието на личността на всяко дете и ученик, както и с подобряване взаимодействието в образователните институции.

А: Разработване и изпълнение на политики в детската градина и училището

Позитивната образователна среда във всяка детска градина и училище е ключова мярка в превенцията на преждевременното напускане на училище, като във формирането ѝ се включват дейности като: разработване и изпълнение на собствена програма за превенция, подобряване на капацитета на педагогическите екипи за идентифициране на причините за отпадане, разработване и прилагане на механизми за контрол, оценка и самооценка на дейността на директора и педагогическите специалисти по отношение намаляването на отсъствията, разработването на система за намаляване на отсъствията на децата и учениците, партньорството с други заинтересовани страни и специалисти за работа със уязвими семейства и общности, развиване на дейности в подкрепа на всяко дете и ученик, активно взаимодействие между родители, деца и ученици и педагогически специалисти, развиване на междуучилищни инициативи и системен обмен на добри практики за превенция на преждевременното напускане на училище, използване на ученическото самоуправление и др. Разработването на системата за ранно предупреждение във всяка детска градина и училище е особено важна за предотвратяване на бъдещи проблеми. Превантивните дейности от системата са свързани с идентифициране на децата и учениците, застрашени от преждевременно напускане на училище, както и на причините за всеки конкретен случай.

Б: Развиване на общински политики

Развиването на общинските политики за ограничаване на дела на преждевременно напусналите училище са свързани с координацията и управлението на информационните потоци за обхвата на подлежащите на задължително образование, осигуряване на здравословна и сигурна образователна среда за децата и учениците, прилагането на ефективно партньорство между заинтересованите институции, прилагането на нормативно зададените механизми за интервенция по отношение на семействата, които не осигуряват

достъп на децата си до училище, засилване на информираността на семействата и общностите с деца в риск от преждевременно напускане на училище за ползите от образованието.

В: Развиване на национални политики

Развитието на националните политики следва да е насочено към създаване на условия и прилагането на контрол при изпълнението на нормативната уредба, разработването на механизми за мониторинг върху изпълнението на политиките, свързани с намаляването на дела на преждевременно напусналите училище, популяризирането на финансовите и социално-икономическите резултати от намаляването дела на преждевременно напусналите училище и анализ на връзката между изключването от образованието и социалното изключване, здравословните проблеми, престъпността, безработицата и др., прилагане на междусекторен подход и създаване на условия за популяризиране на добрите практики, създаване и поддържане на национална система за проследяване на децата и учениците в риск от преждевременно напускане на училище и на никога непосещавалите училище.

7.1.2. Повишаване качеството на образованието като предпоставка за развитие на личността на всяко дете и ученик и предотвратяване на преждевременното напускане на училище

Постигането на по-добри резултати от обучението на децата и учениците спомага за преодоляване на евентуални пречки пред развитието им, за придобиване на ключовите компетентности и осигурява възможности за личностна и професионална реализация.

В това отношение следва да се постави акцент върху:

- актуализиране на учебните програми и разработването на учебници и учебни помагала с акцент върху практическата насоченост;
- оценяване, установяващо резултати и осигуряващо обратна връзка, за поддържане и стимулиране на мотивацията за учене, както и мониторинг на качеството на образователния процес;
- прилагане на съвременни подходи на преподаване, съобразени с индивидуалността на детето и ученика като партньор в образователния процес;
- задължителна квалификация на педагогическите специалисти, насочена към идентифициране и справяне със случаите на риск от преждевременно напускане на училище;
- назначаване на помощник на учителя и помощник-възпитател при идентифицирана необходимост;
- развиване и популяризиране на нови форми на обучение;
- формиране на нагласа за учене през целия живот от най-ранна възраст.

7.1.3. Осигуряване на достъп до образование и повишаване на качеството на образованието за децата и учениците от уязвими етнически общности

Политиката за всеобхватно, достъпно и качествено образование се отнася до всички български деца и ученици без оглед на тяхната етническа принадлежност. Детската градина и училището следва да продължат да осъществяват трайни мерки за осъществяване на образователната интеграция на децата и учениците и съхранение и развитие на тяхната идентичност. За целта е необходимо да се реализират политики за преодоляване на обособяването по етническа принадлежност на децата и учениците в групи и паралелки, ориентиране на обучението към работа в мултикултурна група и клас, като същевременно се повиши интеркултурната компетентност на всички участници в образователния процес. Там, където е необходимо, следва да се предоставя допълнително обучение по български език, като паралелно с това се осигурява възможност и за обучение по майчин език.

7.1.4. Достъп до качествено образование за деца и ученици със специални образователни потребности

Междусекторният подход, разработването и изпълнението на политики на национално, регионално и общинско равнище следва да осигуряват приобщаващо образование за децата и учениците със специални образователни потребности чрез:

- създаване и ефективно функциониране на достъпни центрове, предоставящи адекватна подкрепа за всяко дете и ученик;
- развитие на капацитета на учителите от общообразователните училища и детските градини за работа с децата и с учениците със специални образователни потребности, както и на специалистите, работещи с деца и ученици за прилагане на единна методика за оценяване на образователните им потребности;
- изграждане на педагогическа и специализирана подкрепяща среда за всяко дете и ученик за осигуряване на приобщаващото образование.

7.2. Политики за интервенция на преждевременно напусналите училище

КЛЮЧОВИ МЕРКИ

7.2.1. Повишаване участието и ангажираността на родителите

Родителите и местната общност са участници в процеса на образование. Те са основен фактор за подпомагане на децата и младите хора в риск от преждевременно напускане на училище и трябва да бъдат насърчавани чрез:

- популяризиране на добри практики и възможности за участие в мрежи за включване на родителите и местната общност в мерки за предотвратяване на преждевременното напускане на училище;

- повишаване отговорността на родителите и тяхната активност за сътрудничество с учителите и училищното ръководство с цел развитието на децата им с фокус върху родители от уязвими групи за насърчаване на редовното посещаване на детската градина и училището;
- включване в осъществяването на граждански контрол в управлението на образователните институции.

7.2.2. Утвърждаване на индивидуалното и групово наставничество

Изграждането на развиващи се училищни общности е предпоставка за ефективна политика за намаляване на преждевременното напускане на училище. Индивидуалното и груповото наставничество се превръща в процес на сътрудничество за изграждане на позитивни и конструктивни взаимоотношения чрез:

- разработване на политики за ненасилие и изграждане на силна училищна общност;
- развиване на индивидуалното и груповото наставничество за оказване на помощ на деца, ученици, родители и педагогически специалисти с цел преодоляване на трудности в образователен, социален или личен план;
- осигуряване на ефективна комуникация за навременното идентифициране и разрешаване на възникнали проблеми;
- повишаване привлекателността на класното ръководство и ролята на класния ръководител за индивидуално консултиране;
- работа по развитие на класа като екип;
- провеждане на консултации и своевременна намеса при поведение, изискващо намеса;
- изграждане и прилагане на практиката „ученици-наставници“ за функциониране на сплотена училищна общност, основана на екипна работа, взаимна подкрепа и солидарност;
- ангажиране на ученическите парламенти с дейности за интервенция при преждевременно напускане на училище.

7.2.3. Кариерно ориентиране и консултиране

Кариерното ориентиране и консултиране подготвя младите хора за информиран избор, за практическата полза от придобитите компетентности. То представя и връзката между високото образование и възможността за по-добра реализация. В тази насока е необходимо:

- изграждане и прилагане на система за кариерно ориентиране и консултиране в различните възрастови категории за мотивиране за продължаване на образованието и придобиване на квалификация;
- популяризиране на ползата от придобиване на професионална квалификация като възможност за реализация при риск от преждевременно напускане на училище.

7.2.4. Развиване на модели за придобиване на професионална квалификация

Предлагането и осигуряването на възможности за придобиване на професионална квалификация в училищната система ограничава риска от преждевременно напускане на училище, особено за учениците с ниски образователни резултати в основната степен на образование. Усилията в тази посока следва да бъдат насочени към:

- обвързване на преподаваните професии с пазара на труда и с тенденциите за развитието му в региона;
- разработване на учебни планове за придобиване на квалификация по част от професия съобразно възрастовите особености на учениците в задължителна училищна възраст;
- партньорство между бизнеса и професионалното образование;
- подобряване качеството на практическото обучение в професионалното образование.

7.2.5. Подкрепа за развитието на децата и учениците

За осигуряване на подходяща физическа, психологическа и социална среда за развиване на способностите и уменията на децата и учениците е необходима и допълнителна подкрепа. Тя се предоставя на деца и ученици: със специални образователни потребности; с хронични заболявания; в риск; с изяви дарби, като ограничава преждевременното напускане на училище и предотвратява социалното изключване. Конкретните мерки в тази насока включват:

- назначаване на педагогически съветници и/или психолози и/или ресурсни учители в детските градини и училищата – при идентифицирана нужда;
- създаване на екипи, които да работят съвместно с родителите, органите за закрила правата на детето и органите за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните;
- развитие на ученическото самоуправление чрез ученическите съвети/парламенти с подкрепа от училището и от органите на местно самоуправление;
- въвеждане на съвременни подходи за управление на дисциплината за преодоляване на фрагментарността в това отношение и постигане на последователна политика в областта на възпитанието.

7.2.6. Прилагане на системи за ранно предупреждение

След идентифициране на децата и учениците, застрашени от преждевременно напускане на училище и причините за това, следва да се прилагат конкретни мерки за всеки застрашен, като:

- работа със семейството му;
- насочване за работа с психолог, педагогически съветник, младежки или социален работник, препоръка за включване в полуинтернатна група или целодневна организация на учебния ден и др.;
- допълнителни занимания/консултации, насочване към дейности по интереси;

- мотивиране за продължаване на образованието в следваща степен или за придобиване на професионална квалификация.

7.2.7. Развитие на занимания по интереси

Заниманията по интереси имат доказан ефект като средство за повишаване удовлетвореността на децата и учениците от живота в детската градина и училището и ограничаване на преждевременното напускане на училище. Те осмислят свободното време на учениците чрез изява в предпочитана дейност, приобщават и мотивират, включително деца и ученици с идентифицирани потребности от специфична подкрепа, деца и ученици в риск от отпадане и/или с прояви на агресия и/или насилие. Тези занимания повишават мотивацията за участие в образователния процес и допринасят за развиване на знания, умения и компетентности.

7.2.8. Подпомагане на ученици, застрашени от преждевременно напускане на училище, по финансови причини

Една от основните причини за преждевременното напускане на училище е липсата на финансови средства на семейството за осигуряване на редовното присъствие и активното участие на децата и учениците в образователния процес. Целевата финансова подкрепа може да включва:

- частично или пълно заплащане на таксите от общината в детските градини за децата от семейства с ниски доходи;
- реализиране на училищни политики чрез разработени правила за отпускане на стипендии за насърчаване повишаването на образователните резултати, подпомагане на достъпа до образование и предотвратяване на отпадането.

7.3. Политики за компенсирание на ефекта от преждевременното напускане на училище

КЛЮЧОВИ МЕРКИ

7.3.1. Създаване на подходящи условия за реинтегриране в образователната система на преждевременно напусналите я

Активната политика на пазара на труда обръща специално внимание на безработните лица с ниска грамотност, без образование и квалификация, включително преждевременно напусналите образователната система. Създаването на подходящи условия за реинтегриране в образователната система включва:

- завръщане на преждевременно напусналите училище към формалната система на образование и обучение чрез използването на различни форми на обучение: дистанционна, вечерна, задочна, кореспондентска;
- участие на преждевременно напусналите училище в курсове за ограмотяване, допринасящи за социална интеграция и включване в пазара на труда;

- популяризиране на възможностите за учене в клубове, библиотеки, читалища, младежки информационно-консултантски центрове, регионални и местни центрове;
- създаване на възможности за самостоятелно учене с цел признаване на резултати;
- увеличаване на възможностите за учене на работното място, с акцент върху разкриването на повече места за стажуване и чиракуване и мотивиране на местния бизнес за приемане на стажанти и чираци;
- осигуряване на устойчиви механизми и средства за гарантиране на възможност за включване в образование и обучение на лишените от свобода.

7.3.2. Изграждане на национална система за валидиране на компетентности, придобити чрез неформално обучение и/или информално учене

Това ще включва:

- Нормативно регламентиране на процедурите за валидиране на компетентности, както и на гъвкави пътеки за придобиване на професионална квалификация;
- Изграждане на система за признаване и валидиране на компетентности, придобити в процес на неформално образование и/или самостоятелно учене.

8. КООРДИНАЦИОНЕН МЕХАНИЗЪМ ЗА ПРИЛАГАНЕ НА СТРАТЕГИЯТА

За целите на ефективното изпълнение на Стратегията е необходимо да бъде създаден Координационен механизъм, обединяващ усилията на МОН, МК, МЗХ, МП, МТСП, ММС, МРР, МВР, други министерства, ведомства, граждани и местна власт. Механизмът следва да бъде базиран на подобряване управлението на информацията и преодоляване на несъответствията между съществуващите информационни системи за лицата в задължителна предучилищна и училищна възраст.

Проблемите за намаляването на дела на отпадащите и преждевременно напусналите училище не са проблеми само и единствено на образователната система и институциите в нея. Необходима е промяна на закони и подзаконовни актове относно:

- отговорностите и правата на другите държавни органи и организации по осигуряването на по-добрата материална, финансова и социална защита на децата в риск, за ролята и отговорностите на семейството в този процес, за гарантирането на живота и за осигуряването на екологична и здравословна среда за развитие на децата и учениците;
- ролята на общините да развият политики за образование, здравеопазване и култура с оглед развитието на икономиката и бизнеса на регионите;
- участие на неправителствения сектор в разработването и изпълнението на специфични политики за образование и в подобряването на материално-техническите, социалните и

психолого-педагогическите условия, свързани с образователната система, включително и чрез възможностите на публично-частното партньорство.

С разработването и реализирането на Координационния механизъм ще се подобрят и механизмите за контрол върху всички секторни политики, които са свързани с осигуряването на обхвата и задържането децата и учениците в училище до завършване на образование. В този аспект е необходимо да се постави акцент върху:

- прецизирането на правата и отговорностите на другите администрации по отношение на управлението на детските градини и училищата, които са на подчинение на общините и на други министерства;
- осъществяването на последователен, реален и ефективен контрол върху цялата система от правоимащите институции (МОН, РИО, общини, кметове и общинска администрация, директори) относно превантивните мерки за намаляване броя отпадащите и на преждевременно напусналите образователната система;
- подобряването на административния капацитет по отношение спецификата на политиките за превенция, интервенция и компенсирание на преждевременното напускане на училище;
- значителното подобряване на контрола по изпълнението на задълженията на детската градина и училището по задържането на децата и учениците в образователната система;
- засилване на контрола от страна на общинската администрация и от другите правоимащи органи върху децата и учениците в задължителната предучилищна и училищна възраст, както и върху техните родители, за изпълнение на задълженията им за осигуряване на редовно посещение на подготвителните групи и училище;
- осъществяването на постоянен контрол върху изпълнението на задълженията на кметовете относно налагането на административни санкции на родителите на децата и учениците в задължителната предучилищна и училищна възраст, които не посещават училище.

9. ФИНАНСИРАНЕ НА СТРАТЕГИЯТА

Финансирането на настоящата Стратегия се осъществява чрез Държавния бюджет и със средства от Европейските фондове, както и чрез дарения, спонсорство и други източници. Бюджетът и източниците ще бъдат включени в Плана за изпълнение на стратегията по т. 12.1.

10. ИНДИКАТОРИ ЗА ИЗМЕРВАНЕ НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА СТРАТЕГИЯТА

10.1. Обхват в предучилищното възпитание и подготовка и училищното образование

- Дял на отпадащите от общия брой учащи – общо и по образователни степени и етапи;
- Дял на 4-, 5- и 6-годишните деца, включени в предучилищно възпитание и подготовка;
- Нетен коефициент на записване на населението по образователни степени и етапи;
- Дял на населението на възраст 7 – 11 години в училищно образование;
- Дял на населението на възраст 12 – 14 години в училищно образование;
- Дял на населението на 15-, 16-, 17- и 18-годишна възраст в училищно образование;
- Относителен дял на преждевременно напусналите образование и обучение (18 – 24 навършени години) по статистически райони;
- Относителен дял на преждевременно напусналите образование и обучение (18 – 24 навършени години) по пол;
- Дял на никога незаписваните в задължителното предучилищно образование сред 7-годишните деца;
- Дял на никога непосещавали училище във възрастовите групи 7 – 11, 12 – 14, 15 – 17 и 18 – 19 години.

10.2. Включване в училищното образование на лица, отпаднали от образователната система

- Дял на отпадалите преди завършване на средно образование, записани във формалната система през съответната учебна година – по форми на обучение и по възрастови групи: до 16 г., 17 – 18 г. и 19 – 24 г., изчислен като процент от всички завършили средно образование за учебната година.

11. РАННО ПРЕДУПРЕЖДЕНИЕ

- Брой неизвинени и извинени отсъствия
- Резултати от национални външни оценявания

- Дял на учениците, повтарящи класа – общо и по образователни степени и етапи
- Брой семейства, създадени от лица под 18 години
- Брой раждания във възрастовата група под 18 години
- Брой деца, преминали и регистрирани в детска педагогическа стая
- Брой деца, жертви на престъпления

12. ПЛАНИРАНЕ, НАБЛЮДЕНИЕ И ОТЧИТАНЕ НА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА СТРАТЕГИЯТА

12.1. План за изпълнение на стратегията

В шестмесечен срок след утвърждаването на Стратегията се разработва и приема (на същото институционално ниво) план за изпълнението ѝ. Планът за изпълнение на Стратегията ще бъде двугодишен. Актуализация на Плана може да се извърши при необходимост и/или след оценката за въздействие по реда на приемане на Стратегията.

12.2. Наблюдение

Наблюдението включва:

- отчитане на напредъка;
- отчитане използването на финансовите средства;
- анализ на предизвикателствата;
- набелязване на мерки за подобрене;
- актуализиране на действащи и/или разработване на нови планове за действие;
- информиране на институциите и обществото за постигнатите резултати при решаването на проблема с преждевременното напускане на образователната система.

12.3. Отчитане

Отчитането на изпълнението на стратегията се осъществява чрез:

- Изготвяне на годишни отчети на държавните институции за изпълнението на Стратегията;
- Изготвяне на обобщени годишни аналитични доклади от водещата институция и публикуването им на интернет страницата ѝ;
- Изготвяне на междинен доклад от водещата институция за изпълнението на Стратегията и внасянето му в Министерския съвет в срок до 31 октомври всяка година, считано от 2015 г.

12.4. Събиране на данни

За целите на оценката на изпълнението на Стратегията е необходимо да бъдат регламентирани институциите, отговорни за осигуряването на необходимите данни, както и техните отговорности в процеса на събирането и управлението им.

Събираните данни следва да включват количествени и качествени данни, както и данни за специфичните групи лица (вкл. възраст, пол, майчин език, получено образование, вид посещавано училище и др.).

Наличието на общоевропейски механизми и форми на обмяна на опит и координация в областта на намаляването на преждевременното напускане на образователната система е възможност за съизмерване с темповете за решаване на проблема в други страни и адаптиране на добри практики и опит към националния контекст. В това отношение е необходимо осъществяването на целенасочено проследяване на периодичните доклади за изпълнение на националните стратегии за намаляване на преждевременното напускане на образователната система на страните-членки на ЕС в съответствие с общоевропейската политическа рамка, както и популяризирането на научените уроци и разработваните предложения в рамките на европейските координационни механизми (научно-изследователски и институционални мрежи, работни групи и форуми и др.)

12.5. Анализ и използване на данните

Данните за преждевременно напусналите образователната система, особено след внасянето на подобрения в механизма за събирането и управлението на данните, следва да бъдат анализирани и използвани на всички равнища за управление на предучилищното и училищното образование с оглед идентифициране на предизвикателствата и набеязване на мерки за подобряване на политиките за намаляване на преждевременното напускане на образователната система.

Данните следва да бъдат в съответствие с избора на индикатори за оценка на промените в състоянието на проблема (напр.: брой и % на преждевременно напусналите спрямо общия брой ученици; възрастова динамика/характеристика на отпадането от училище и др.).

Необходимо е осигуряването на публичен достъп до наличните данни, които не съдържат лични данни, с оглед периодичното разработване на доклади и анализи за факторите за преждевременното напускане на образователната система и динамиката на проблема, базирани на данни от социологически, статистически, педагогически и други изследвания, съдържащи изводи и препоръки за подобрения в политиките и мерките.

13. ОЦЕНКА ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА СТРАТЕГИЯТА

13.1. Цел на оценката

Оценката на изпълнението на Стратегията е насочено към вземането на основано на факти, данни, аналитични изводи и препоръки политическо решение за формирането на политики за намаляване дела на преждевременното напускане на образователната система в следващите периоди от време.

13.2. Извършител на оценката

Извършител на оценката е водещата институция по изпълнението на Стратегията – МОН с възможност за определяне на външни организации, подпомагащи извършването на оценката.

13.3. Периодичност на оценката

Проследяването на изпълнението на Стратегията и постигнатите резултати се осъществява чрез една междинна и една окончателна оценка.

Целта на междинните оценки е да бъдат идентифицирани предизвикателства пред текущото изпълнение и да се набележат мерки за оптимално постигане на очакваните резултати от Стратегията до 2020 г. Актуализация на Стратегията може да бъде направена след междинната оценка с оглед на същността на идентифицираните предизвикателства.

Окончателната оценка е базирана на преглед и анализ на цялостното изпълнение на Стратегията и следва да даде насоки за политиките след 2020 г.